

“พื้นที่” ในนวนิยายเรื่องฟutonของทะยะมะ คะตะอิ

“Space” in the Novel, Futon by Tayama Katai

สุนิศา ธรรมาวีวัฒน์,* และชลันธร พาณิชย์วิบูลย์**

Sunisa Tammawiwat, and Chalantorn Panitwiboon

Received: October 17, 2022 Revised: May 23, 2023 Accepted: June 7, 2023

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่องฟutonแต่งโดยทะยะมะ คะตะอิ มีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์จากชีวิตจริงของตนเอง กับลูกศิษย์สาวที่ชื่อ โอะกะตะ มิชิโยะ ฟutonเป็นนวนิยายแนวธรรมชาตินิยมที่ดีแผ่ด้านมิติที่มีอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความใคร่ ความปรารถนาทางเพศ ความหึงหวง อีกทั้งเนื้อหายังเต็มไปด้วยความหมั่นหมั่นต่อศีลธรรม บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายเชิงพื้นที่ของบ้าน เมืองหลวง บ้านเกิดและห้องนอน ผลการศึกษาพบว่า “พื้นที่” ที่ปรากฏในเรื่องฟutonไม่เพียงแต่จะเป็นพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น บ้านของตัวละครเอกชายแสดง ความหมายของพื้นที่แห่งการเปลี่ยนแปลง เมืองหลวงแสดงความหมายของพื้นที่การแสวงหาเสรีภาพของโยะมิโกะ และยังสะท้อนแนวคิดของคนญี่ปุ่นในสมัยเมจิว่า ผู้คนพยายามเปลี่ยนแปลงและแสวงหาเสรีภาพของตนเอง โดยมุ่งเดินทางเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อตามหาความฝัน เพื่อชีวิตใหม่และรวมถึงแสวงหาความเท่าเทียมกับเพศชาย แต่สังคมขณะนั้น ยังไม่ได้ยอมรับให้ผู้หญิงมีสิทธิความเสมอภาคเท่ากับผู้ชายอย่างแท้จริง บ้านเกิดจึงเป็นพื้นที่แห่งการยอมจำนนของผู้หญิงผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ส่วนห้องนอนไม่เพียงแต่จะสะท้อนพื้นที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนาทางกามารมณ์ แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำและการหวนหาอดีตที่ไม่มีวันกลับคืนมาอีกด้วย

คำสำคัญ: ทะยะมะ คะตะอิ, พื้นที่, ฟuton

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

** นักวิชาการอิสระ

Abstract

Futon is a novel written by Tayama Katai and the story was based on his real-life experience involving his female student named Okada Michiyo. Futon is a naturalism novel that strongly expresses humans' dark side, especially desires, sexual longings, and jealousy. Moreover, the story is also full of situations that highlight morality challenges. This article aims to study the spatial meaning of different places in the story including, the house, the capital city, the hometown, and the bedroom. It was found that the "spaces" portrayed in the novel were not just physical spaces. The male protagonist's house represented a space of change. The capital city also represented the meaning of space as Yoshiko's pursuit of freedom. In the story, the spaces also reflected the ideas of Japanese people during the Meiji era that they were trying to change and seek their own freedom by heading towards the capital city to pursue their dreams, new life, and gender equality. However, society at that time did not fully accept women's equal rights to men. The hometown was, therefore, a space of acceptance and submission of women to be under patriarchy. As for the bedroom, it was not only represented as a symbol of a carnal desire but also a space of memory and nostalgia that could never be regained.

Keywords: Tayama Katai, Space, Futon

บทนำ

นวนิยายเรื่องฟุตน (布団) แต่งโดยนักเขียนที่ใช้นามปากกาว่าทะยะมะ คะตะอิ (田山花袋) ชื่อจริงคือ ทะยะมะ โรกะยะ (田山録弥, ค.ศ. 1872 - 1930) คะตะอินำเรื่องราวจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของตนเอง กับลูกศิษย์สาวที่ชื่อ โอะกะตะ มิชิโอะ (岡田美知代) มาแต่งขึ้น เรื่องฟุตนกล่าวถึงนักเขียนนวนิยายชายวัย 36 ปีที่แต่งงานและมีลูกแล้วชื่อ ทะกะนะกะ โทะกิโอะ (竹中時雄) กับนักเรียนหญิงวัย 19 ปี ชื่อโยะโกะยะมะ โยะมิโกะ (横山芳子) ซึ่งอาศัยอยู่ชนบทพื้นที่ห่างไกลในจังหวัดโอะกะยะมะ โยะมิโกะชื่นชอบผลงานเขียนของโทะกิโอะเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีความใฝ่ฝันอยากจะเป็นนักเขียนจึงเพียรพยายามเขียนจดหมายถึงโทะกิโอะหลายฉบับเพื่อขอให้เขารับเป็นลูกศิษย์ จนในที่สุดโทะกิโอะยอมตกลงและขออนุญาตพ่อแม่เพื่อให้เธอเข้ามาเรียน และพักอยู่ที่บ้านของเขาในโตเกียวโดยเขาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองไปด้วย เนื่องจากโยะมิโกะเป็นหญิงสาวหน้าตาดี หัวสมัยใหม่ อีกทั้งยังมีการศึกษา จึงทำให้โทะกิโอะที่กำลังรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว เกิดความรู้สึกเชิงชู้สาวกับเธอ เมื่อเธอเข้ามาอยู่ภายในบ้านทั้งสองคนสนิทสนมกันเกินกว่าจะเป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน แม้ภรรยาของโทะกิโอะจะไม่กล้าบ่นหรือแสดงอาการใด ๆ แต่ก็ทำให้บรรยากาศในบ้านอึมครึม เขาจึงจำต้องพาเธอออกไปพักอยู่ที่บ้านของพี่สาวภรรยาแทน แต่หลังจากที่โยะมิโกะได้คบหากับแฟนที่ชื่อทะนะกะ อิเดโอะ (田中秀夫) ทำให้โทะกิโอะเกิดความรู้สึกหึงหวงจึงต้องพาเธอกลับมาอยู่ที่บ้านของเขาอีกครั้ง โทะกิโอะรับรู้ถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของทั้งสองแต่ไม่อาจทำให้ทั้งสองคนเลิกคบกันได้ ในที่สุดจึงตัดสินใจบอกเรื่องราวดังกล่าวกับพ่อแม่ของเธอและให้รับเธอกลับไปอยู่ที่บ้านเกิด เมื่อโยะมิโกะออกจากบ้านไปแล้ว โทะกิโอะกลับไม่อาจหยุดความรู้สึกโหยหาที่มีต่อโยะมิโกะได้จึงขึ้นไปยังห้องนอนของโยะมิโกะ เขาซุกหน้าลงไปนอนฟุตนหรือฟูกที่นอนที่เธอใช้นอนทุกวันจนมีกลิ่นกายติดอยู่กลางสุดตมกลิ่นกายของเธอจากฟูกที่นอนนั้น

กะตะอิต่างนวนิยายเรื่องนี้ใช้เวลาเขียนเพียง 10 วัน ภายหลังจากเหตุการณ์ที่โอะกะตะ มิชิโอะกลับบ้านเกิดไปในปี ค.ศ. 1906 แล้วเสร็จในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1907 ตรงกับสมัยเมจิ ในปีเมจิที่ 40 ซึ่งสุรางค์ศรี ตันเสียงสม กล่าวถึงสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868 - 1912) นี้ว่า เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศและเผชิญหน้ากับลัทธิจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตกที่เข้ามาคุกคามประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อให้รอดพ้นจากอิทธิพลของชาติตะวันตก นับเป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศครั้งยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่น การที่รัฐบาลมีนโยบายมุ่งพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตกก่อให้เกิดชนชั้นกลางแบบใหม่ ซึ่งมีทั้งผู้ที่เป็นข้าราชการ ปัญญาชน นักหนังสือพิมพ์ และอาชีพอื่น ๆ กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัย สังคมสมัยนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นสังคมของผู้ที่มีความรู้ ทั้งนี้ในปี ค.ศ. 1872 รัฐบาลออกประกาศการศึกษาแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความคิดแบบเสรีนิยมที่ญี่ปุ่นรับรูปแบบการศึกษาจากตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศสหรัฐอเมริกา ชาวญี่ปุ่นทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงจากการที่รัฐจัดการศึกษาภาคบังคับ รวมทั้งจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมหาวิทยาลัยในแต่ละเขต นอกจากนี้อิทธิพลแนวความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก ได้แก่ ลัทธิปัจเจกชน สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และลัทธิอัตถประโยชน์นิยมยังแพร่หลายเข้ามาในประเทศอย่างกว้างขวาง (สุรางค์ศรี ตันเสียงสม, 2551, หน้า 37 - 69)

ด้านวรรณกรรมญี่ปุ่นนั้น เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์ (2558, หน้า 4 – 14, 52 - 53) กล่าวว่า วรรณกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่เมจิที่ 1 จนถึงปีวะอิมที่ 12 นั้นเรียกว่า “วรรณกรรมสมัยใหม่” ทั้งนี้มีการแบ่งประเภทตามทฤษฎีแนวการเขียน เช่น วรรณกรรม ยุคแสงสว่างทางปัญญา วรรณกรรมแนวสังคมนิยม วรรณกรรมแนววิโอคลาสสิก วรรณกรรมแนวจินตนิยม วรรณกรรมแนวธรรมชาตินิยม สำหรับเรื่องฟุตนจัดเป็นวรรณกรรมแนวธรรมชาตินิยมที่ญี่ปุ่นพัฒนารูปแบบจากของตะวันตกมาเป็นแบบญี่ปุ่นที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองเรียกว่า “ฉิ โฌเซทสุ” (私小説) หรือ “I-novel” เน้นการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เขียนอย่างตรงไปตรงมาเหมือนเป็นการสารภาพ

ฟุตนเป็นนวนิยายที่ถ่ายทอดเรื่องราวจากชีวิตจริงของนักเขียนตีแผ่ด้านมืดที่มีอยู่ภายในจิตใจมนุษย์เสมือนคะตะต้องการตั้งคำถามต่อสังคมว่าจะผิดไหมหากเขาจะหลงรักมีความสัมพันธ์กับลูกศิษย์และละทิ้งชีวิตครอบครัวไปสู่ชีวิตเสรี ฉากสำคัญในเรื่องเกิดขึ้นที่บ้านของตัวละครเอกและเมืองหลวงเป็นหลัก บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายเชิงพื้นที่ในนวนิยายเรื่องฟุตน จำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่บ้าน พื้นที่เมืองหลวง พื้นที่บ้านเกิดและพื้นที่ห้องนอน การศึกษาวรรณกรรมในเชิงพื้นที่นั้นนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมแล้ว พื้นที่ยังสอดแทรกความหมายเชิงนามธรรม ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจสังคมและความคิดของคนญี่ปุ่นในสมัยที่เกี่ยวข้องได้ดียิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

พื้นที่ทางกายภาพ หมายถึง พื้นที่ที่เป็นฉากซึ่งมีความเป็นรูปธรรมสามารถรับรู้ มองเห็น สังเกตได้ด้วยตา รวมทั้งสามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งและสัมผัสได้

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนในสังคม เป็นพื้นที่เปิดและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัด เช่น เมือง ถนน สวนสาธารณะ

พื้นที่ส่วนตัว หมายถึง พื้นที่ที่แสดงอาณาเขตของตนเอง ไม่เกี่ยวข้องกับหรือมีระยะห่างกับบุคคลอื่น ซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นหรือปลอดภัยในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น บ้าน ห้องนอน

ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่น

บทความฉบับนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งนี้ยกเว้นคำบางคำที่ใช้กันเป็นที่ยอมรับแพร่หลาย เช่น เมจิ ก็โมโน จะใช้ตามความนิยมโดยไม่อิงกับระบบถอดอักษร

การทบทวนวรรณกรรม

โคยะโนะ ะทซุฉุ (小谷野 敦, 2008) ศึกษาความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุการณ์เบื้องหลังระหว่างโอะกะคะมิชิโยะผู้เป็นต้นแบบตัวละครเอกหญิงในเรื่องฟุตนกับคะตะอิ โดยพิจารณาจากจดหมายที่ทั้งสองฝ่ายติดต่อกัน ในบทความเรื่อง 岡田美知代と花袋「蒲団」について หลังจากทีโอะกะคะมาเป็นลูกศิษย์ของคะตะอิแล้ว คะตะอิได้ไปเป็นนักข่าวสงครามระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่น (ข้อเท็จจริงนี้ไม่ได้ปรากฏอยู่ในนวนิยาย) จดหมายที่โอะกะคะ

ส่งถึงคะตะอินันดูเหมือนเป็นจดหมายรัก แต่คะตะตอบกลับอย่างเย็นชาเนื่องจากจดหมายนั้นกรรยาของเขาอาจเห็นได้
อย่างไรก็ตามเมื่อโอะกะคะตะได้คบหากับนะงะโยะ มิสุโอะผู้เป็นต้นแบบคนรักของโอะมิโกะในนวนิยายแล้ว ก็ไม่
ปรากฏจดหมายที่ส่งถึงคะตะด้วยความรักอีก ในขณะที่คะตะเป็นฝ่ายเริ่มตกหลุมรักโอะกะคะตะ ดังเห็นได้จากบทกวี
หลายบทมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักในจดหมายของเขา จดหมายรักของโอะกะคะตะทำให้คะตะสนใจ แต่เมื่อเธอ
มีคนรักเธอก็พยายามที่จะหยุดความสัมพันธ์

อิโกะมะ นะทซุมิ (生駒夏美, 2012) ศึกษาเรื่องเพศและความเป็นสังคมสมัยใหม่ของญี่ปุ่นที่ปรากฏ
ในเรื่องฟุตันในบทความเรื่อง 田山花袋『蒲団』にみる日本の近代化とジェンダー วรณกรรมประเภท
I-novels กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างหรือเผยแพร่แนวคิดของคนญี่ปุ่นสมัยใหม่ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการกดขี่
หรือเป็นการทำให้คนบางกลุ่ม เช่น ผู้หญิง ได้กลายเป็นคนขายขบ ดังปรากฏในเรื่องฟุตันที่พบว่า ผู้หญิงถูกรีดด้วย
เรื่องเพศที่ “สกปรก” ถูกขับออกจากจุดสนใจของความทันสมัย และถูกกำหนดให้กลับไปชนบทอยู่กับความล้าหลัง
และธรรมชาติ ในขณะที่อำนาจและเอกลักษณ์ของนักเขียนชายจำนวนมากไม่น่าจะกลับได้รับการปกป้องอย่างแน่นหนา

Yang Jian (2018) เขียนบทความเรื่อง Ethical Anguish, Ethical Conflict and Ethical Choice: An
Exploration of Futon from the Perspective of Ethical Literary Criticism โดยกล่าวว่า มิติทางจริยธรรม
มักปรากฏอยู่ในวรรณกรรมประเภท I-novel ของญี่ปุ่น บรรดานักเขียน I-novel ดูแลสังคมโดยการสร้างตัวละคร
ให้มีความตระหนักทางจริยธรรมที่เข้มแข็งสุดแทรกไว้ในวรรณกรรม หากพิจารณาเรื่องฟุตันจะพบว่า นวนิยาย
เรื่องนี้ประกอบไปด้วยนัยทางจริยธรรมจำนวนมาก ทั้งประเด็นความปวดร้าวทางจริยธรรมในเรื่องความรักที่เกิด
จากสภาพแวดล้อมของตัวละครในสมัยเมจิตอนปลาย ประเด็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างความปรารถนา
ของปัจเจกชนกับจริยธรรมทางสังคมซึ่งชาวญี่ปุ่นต่างก็เผชิญกับวิกฤตทางอารมณ์ ความรู้สึกสับสนด้านจริยธรรม
ในช่วงเวลานั้นเช่นกัน และประเด็นทางเลือกทางจริยธรรมที่ตัวละครเอกชายและหญิงในเรื่องดำเนินไปนั้นได้สัมผัส
จุดต่ำสุดด้านศีลธรรมของมนุษย์

งานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายเรื่องฟุตันแม้จะมีความหลากหลายเนื่องจากเป็นเรื่องที่มีชื่อเสียงแต่ก็ไม่
ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับพื้นที่ จึงเป็นเหตุทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความหมายของพื้นที่
ในเชิงนามธรรมที่ปรากฏในเรื่อง

การวิเคราะห์พื้นที่ในนวนิยายเรื่องฟุตัน

1. บ้าน: พื้นที่แห่งความเปลี่ยนแปลงของโทะกิโอะ

วัลยา วิวัฒน์ศร (2541, หน้า 2) กล่าวถึงการศึกษาเชิงมิติสถานที่นั้นควรมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์
ของสถานที่กับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของนวนิยายด้วย อันได้แก่ ตัวละคร โครงเรื่อง และมิติเวลา จึงจะทำให้เห็น
บทบาทและหน้าที่ของสถานที่ของนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างครบถ้วน

ในนวนิยายเรื่องฟุตันนั้นพบว่า คะตะอิได้ใช้บ้านเป็นฉากหลายครั้ง ตัวละคร เหตุการณ์หรือเรื่องราว
ที่เกิดขึ้นรวมทั้งจุดหักเหที่ผู้เขียนสร้างมักเกิดขึ้นในบ้าน ในตอนต้นของนวนิยายโทะกิโอะตัวละครเอกชายผู้เป็น
เจ้าของบ้านได้แสดงท่าทีต่อบ้านว่าเป็นสถานที่ที่มีแต่ความน่าเบื่อ จำเจ ดังข้อความที่กล่าวว่า

今より三年前、三人目の子が細君の腹にできて、新婚の快樂などはとうに覚め尽したころであった。世の中の忙しい事業も意味がなく、一生作に力を尽す勇氣もなく、日常の生活——朝起きて、出勤して、午後四時に帰って来て、同じように細君の顔を見て、飯を食って眠るという単調なる生活につくづくあき果ててしまった。家を引っ越し歩いてもおもしろくない、友人と語り合ってもおもしろくない、外国小説を読みあさっても満足ができぬ。いや、庭樹の繁り、雨の点滴、花の開落などという自然の状態さえ、平凡なる生活をしてさらに平凡ならしめるような気がして、身を置くにところはないほどさびしかった。道を歩いて常に見る若い美しい女、できるならば新しい恋をしたいと痛切に思った。

(田山花袋, 1993, pp. 9 - 10)

“หลังจากภรรยาตั้งท้องลูกคนที่สามเมื่อ 3 ปีที่แล้ว ช่วงเวลาความสุขของชีวิตคู่เริ่มจืดจาง การงานที่วุ่นวายในโลกก็ไร้ความหมาย ไม่อยากทุ่มเทชีวิตให้กับงาน ชีวิตทุกวันเป็นไปด้วยความซ้ำซากจำเจ ตื่นนอนตอนเช้าออกไปทำงานและกลับเข้าบ้าน 4 โมงเย็น มองหน้าภรรยาเหมือนที่เคยทำ กิน ๆ นอน ๆ มันช่างน่าเบื่อ การเดินออกจากบ้านก็ไม่สนุก พูดคุยกับเพื่อนฝูงก็ไม่สนุก อ่านนวนิยายต่างประเทศก็ไม่ทำให้อารมณ์ดีแต่อย่างใด แม้แต่ธรรมชาติอย่างเช่นต้นไม้ในสวน หาดผืน ดอกไม้ที่ผลิบาน ก็ยังทำให้ชีวิตธรรมดายิ่งธรรมดาขึ้นไปอีก เขาเหงาจนเหมือนไร้ที่ให้อยืน หากเป็นไปได้เขาอยากจะมีรักครั้งใหม่กับหญิงสาวสวย ๆ ที่เขามักจะมองยามที่เดินไปในท้องถนน”

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนภาพบ้านที่เต็มไปด้วยความจืดชืดในชีวิตการแต่งงาน ชีวิตคู่ของทั้งสองคนเปลี่ยนไปเมื่อภรรยาของเขามีลูกคนที่ 3 ลูกได้ดึงความสนใจของเธอไปจากโทเกโกะ ชีวิตดำเนินไปซ้ำ ๆ เหมือนเครื่องจักร การเดินทางผ่านถนนสายเดิม เข้าประตูแห่งเดิมก่อให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย อย่างไรก็ตามทุกเช้าระหว่างที่เขาเดินทางไปทำงานนั้นก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้เขาคิดบางสิ่งบางอย่าง เขาได้บังเอิญพบกับหญิงสาวสวยคนหนึ่งซึ่งมีอาชีพเป็นอาจารย์ โทเกโกะหลงรักและคิดที่จะสานสัมพันธ์กับเธอ เขาถึงกับเคยคิดว่าหากภรรยาต้องเสียชีวิตไปจากการคลอดบุตร จะเป็นไปได้ไหมที่เขาจะรับหญิงคนอื่นเข้ามาเป็นภรรยาคนที่สอง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อโยะมิโกะ ลูกศิษย์สาวผู้ที่มีภาพลักษณ์แตกต่างไปจากภรรยาของเขาได้เข้ามาอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน ขณะที่ภรรยาของเขาไม่เคยมีที่พำนักใจอ่านนวนิยายที่เขาเขียนแต่โยะมิโกะกลับเป็นคนที่แสดงความมุ่งมั่นในการเรียนรู้พร้อมอุทิศตนให้กับวรรณกรรมไปตลอดชีวิต หญิงสาวที่ให้ความเคารพยกย่องเขาในฐานะลูกศิษย์ที่มีต่ออาจารย์ เธอได้ก้าวเข้ามาเปลี่ยนแปลงหลายความรู้สึกเดียวดายของเขาจนกลายเป็นความรู้สึกเชิงคู่สาวที่อยากจะถอนตัว ดังข้อความที่กล่าวว่า

これが——この孤独が芳子によって破られた。ハイカラな新式な美しい女門下生が、先生！先生！と世にもえらい人のように渴仰して来るのに胸を動かさずにだれがおられようか。

(田山花袋, 1993, pp. 13 - 14)

“ความรู้สึกเดียวดายถูกทำลายลงโดยโยะมิโกะ ลูกศิษย์สาวสวยหัวสมัยใหม่เรียกเขาว่า อาจารย์! อาจารย์คะ! ประหนึ่งบุคคลสำคัญด้วยความเคารพ ใครบ้างจะไม่หวั่นไหว”

最初の一月ほどは時雄の家に仮寓していた。華やかな声、艶やかな姿、今までの孤独なさびしいかれの生活に、何らの対照！ 産褥から出たばかりの細君を助けて、靴下を編む、襟巻を編む、着物を縫う、子供を遊ばせるという生き生きした態度、時雄は新婚当座に再び帰ったような気がして、家門近く来るとそそるように胸が動いた。

(田山花袋, 1993, p. 14)

“เดือนแรกที่โยะมิโกะมาอาศัยอยู่ที่บ้านของโทะกิโอะ เสียงที่สดใสแจ่มใส รูปร่างที่มีเสน่ห์ของเธอ ข่างขัดแย้งกับชีวิตที่เรียบง่ายเดียวดายของเขาเสียจริง เธอช่างมีชีวิตชีวาช่วยภรรยาที่เพิ่งคลอดลูก ถักถุงเท้า ถักผ้าพันคอ เย็บกิโมโน เล่นกับเด็ก ๆ โทะกิโอะรู้สึกเหมือนได้กลับไปตอนที่แต่งงานใหม่ ๆ อีกครั้ง เขาใจเต้นเวลากลับบ้านเมื่อมาถึงประตูรั้ว”

ทั้งข้อความข้างต้นที่กล่าวว่าเขารู้สึกเหมือนย้อนเวลากลับไปในช่วงที่แต่งงานใหม่ รู้สึกใจเต้นเมื่อจะเข้าประตูและข้อความที่กล่าวว่าหากเป็นไปได้เขาอยากจะมีรักครั้งใหม่กับหญิงสาวสวย ๆ ที่เขามักจะมองยามที่เดินไปในท้องถนนนั้นต่างตอกย้ำปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโทะกิโอะกับภรรยา สะท้อนชีวิตของชายที่มีพันธะคนหนึ่งที่เกิดความเบื่อเหงาจนทำให้เขาอยากเปลี่ยนแปลงชีวิตไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น

โยะมิโกะผู้เข้ามามีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงชีวิตและความรู้สึกของโทะกิโอะนั้นยังถือได้ว่าเป็นตัวแทนของผู้หญิงญี่ปุ่นยุคใหม่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายหลังการเปิดรับอารยธรรมจากตะวันตกในสมัยเมจิ ปิยะนุช วิริยเนะวัตร (2549, หน้า 199) อธิบายว่าสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือ การแต่งกาย ผู้หญิงแต่งกายแบบตะวันตกมากขึ้น นอกจากนี้การณรงค์เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตยยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรงผม มีการรณรงค์การรวบผมของสตรีในราวปี 1885 ถือเป็นการปลดปล่อยผู้หญิงจากรอบแบบแผนสมัยเอโดะ ผู้หญิงเริ่มตัดผมและนิยมทำทรงผมแบบตะวันตกแต่ต่อมาเมื่อรัฐบาลออกกฎหมายสตรีตัดผมเอง ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงนิยมผูกผมไว้ด้านหลัง

ภรรยาของโทะกิโอะนั้นมีภาพของผู้หญิงญี่ปุ่นตามอุดมคติที่มีมาตั้งแต่อดีต เธอทำหน้าที่เป็นภรรยาและแม่ที่ดี ทั้งยังมีบุคลิกความเป็นคนหัวอ่อน ไร้ปากเสียง ซื่อสัตย์รักเดียวใจเดียว เก่งล้ำแบบมะรุเมะเงซึ่งเป็นทรงผมสมัยโบราณของผู้หญิงที่ออกเรือนแล้ว ในทางตรงกันข้ามโยะมิโกะนั้นมีภาพของหญิงสาวทันสมัย มีการศึกษามีรสนิยม ทั้งยังเพียบพร้อมไปด้วยกรอบคิ้ววงศ์ตระกูลที่มีฐานะ แม้ที่มีการศึกษา พี่ชายที่เคยเป็นนักเรียนนอก ดังข้อความที่กล่าวว่า

芳子の家は新見町でも第三とは下らぬ豪家で、父も母も厳格なる基督教信者、母はことにすぐれた信者で、かつては同志社女学校に学んだこともあるという。総領の兄は英国へ洋行して、帰朝後は某官立学校の教授となっている。芳子は町の小学校を卒業するとすぐ、神戸に出て神戸の女学院に入り、そこでハイカラな女学校生活を送った。キリスト教の女学校は他の女学校に比して文学に対してすべて自由だ。

(田山花袋, 1993, p.12)

“ครอบครัวโยะมิโกะเป็นตระกูลที่มีฐานะอันดับสามในเมืองนิอิมะชิ ทั้งพ่อและแม่เป็นคริสเตียนที่เคร่งครัด แม่ของเธอเป็นผู้มีความศรัทธาแรงกล้า กล่าวกันว่าแม่เธอเคยเรียนที่โรงเรียนสตรีโดมิณะ พี่ชายเธอเคยไปเรียนที่อังกฤษ หลังจากกลับญี่ปุ่นก็มาเป็นอาจารย์ในโรงเรียนรัฐ ส่วนโยะมิโกะนั้นเมื่อจบชั้นประถมศึกษาในหมู่บ้านแล้วก็ไปเรียนต่อในโรงเรียนสตรีแห่งโกเบ ใช้ชีวิตนักเรียนหญิงอย่างคนหัวสมัยใหม่ โรงเรียนสตรีคริสเตียนแห่งนี้ให้อิสระในการศึกษาวรรณกรรมมากกว่าโรงเรียนสตรีแห่งอื่น ๆ”

กล่าวโดยสรุปโยะมิโกะหญิงสาวผู้มีความเพียบพร้อมทั้งรูปลักษณ์ภายนอกและวงศ์ตระกูล ทั้งยังมีแนวคิดที่ทันสมัยซึ่งเป็นภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากผู้หญิงญี่ปุ่นตามอุดมคติในอดีต เมื่อเข้ามาอยู่ร่วมชายคาได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในใจของโทะกิโอะ กระตุ้นให้ชีวิตที่เคยมีแต่ความรู้สึกเบื่อเหงาของโทะกิโอะได้กลับมามีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้ง

2. เมืองหลวง: พื้นที่แห่งการแสวงหาเสรีภาพของโยะมิโกะ

สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2559, หน้า 15) กล่าวว่า เมืองเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยสัญญา ภาพลักษณ์ พื้นผิว และการเคลื่อนไหว เป็นสถานที่ที่คนเมืองสามารถแสวงหาเสรีภาพในการสร้างตัวตนและหลุดพ้นจากการจ้องมองของครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันเมืองก็เป็นพื้นที่ที่น่าสะพรึงกลัวเต็มไปด้วยความรุนแรงที่แฝงเร้นอยู่รอบกาย นอกจากนั้นคนเมืองต่างรู้สึกเปลี่ยวเหงาและซาบซึ้งกับปฏิสัมพันธ์ที่ผิวเผินกับครอบครัว

เมื่อเกิดการปฏิรูปในสมัยเมจิ จักรพรรดิได้ย้ายเมืองหลวงมายังเอโดะหรือโตเกียวในปัจจุบัน ความเจริญหลังไหลเข้าสู่เมืองทำให้คนในท้องถิ่นต่างมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อยกระดับชีวิตทั้งด้านการงานและการศึกษา โยะมิโกะก็เป็นหนึ่งในกลุ่มคนเหล่านั้นที่ใช้เมืองหลวงเพื่อแสวงหาตัวตนตามความฝัน เธอมุ่งหน้าสู่โตเกียวที่จะเป็นบันไดในการศึกษาวรรณกรรมอันนำไปสู่เส้นทางอาชีพนักเขียน ขณะเดียวกันเมืองยังเป็นพื้นที่แสดงออกถึงเสรีภาพของโยะมิโกะในเรื่องความรัก ดังจะเห็นได้หลายครั้งจากการที่โยะมิโกะออกไปเที่ยวเล่นกับพระนางกะซายคนรัก จนกลับบ้านดึกดื่น การสบตาพูดคุยกับผู้ชายได้โดยไม่เคอะเขิน รวมทั้งการตัดสินใจออกไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชายคนรัก ดังปรากฏในจดหมายที่เธอเขียนถึงโทะกิโอะโดยเปิดเผยความสัมพันธ์ลึกซึ้งของตนเองกับคนรักอย่างตรงไปตรงมา

恋とはこう苦しいものかと今つくづく思い当りました。先生、私は決心致しました。聖書にも女は親に離れて夫に従うと御座います通り、私は田中に従おうと存じます。田中は未だに生活のたつきを得ませず、準備した金は既に尽き、昨年の暮れは、うらぶれの悲しい生活を送ったのでございます。私はもう見ているに忍びません。国からの補助を受けませんでも、私らは私ら二人でできるまでこの世に生きて見ようと思ひます。

(田山花袋, 1993, p. 57)

“หนูรู้แล้วว่าความรักมันเจ็บปวด อาจารย์คะ หนูตัดสินใจแล้ว ในใบเปิดเขียนไว้ว่า หากผู้หญิงออกจากอ้อมอกพ่อแม่แล้วก็ต้องพึ่งสามี หนูก็จะเชื่อฟังพระนางกะซาย ตอนนี้ชีวิตพระนางกะซายยังไม่นิ่ง เงินที่เตรียมไว้ก็หมดลงแล้ว ปลายปีที่แล้วข้าต้องใช้ชีวิตอย่างลำบาก หนูทนต่อไปไม่ไหวแล้วคะ แม้ว่าเราจะไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากทางบ้าน แต่เราสองคนก็จะพยายามใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันเท่าที่จะทำได้คะ”

先生、私は決心致しました。昨日上野図書館で女の見習生が入用だという広告がありましたから、応じてみようと思います。二人して一生懸命に働きましたら、まさかに餓えるようなこともございますまい。

(田山花袋, 1993, pp. 57 - 58)

“อาจารย์คะ หนูตัดสินใจแล้ว หนูเห็นมีประกาศรับสมัครคนฝึกงานผู้หญิงที่ห้องสมุดอุเอะโนะ หนูจะลองสมัครดู ถ้าเราสองคนช่วยกันทำงาน หนูคิดว่าเราจะไม่อดตายแน่นอนค่ะ”

ข้อความในจดหมายกล่าวว่าเธอตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตคู่กับชายคนรัก โดยอ้างอิงความในคัมภีร์ไบเบิลที่เขียนไว้ว่าผู้หญิงเมื่อออกจากอ้อมอกพ่อแม่แล้วจะต้องติดตามสามี ดังนั้นเธอจึงคิดจะติดตามไปอยู่กับพระนางท่ายจดหมายยังกล่าวเสริมว่า เธอตัดสินใจที่จะไปสมัครงานตามที่มีประกาศรับสมัครหญิงฝึกงานที่ห้องสมุดอุเอะโนะ ซึ่งเธอคิดว่าถ้าสองคนช่วยกันทำงานก็คงจะอยู่รอดได้ การแสดงความประสงค์ที่จะช่วยคนรักทำงานหาเงินในจดหมายนี้ยังสะท้อนมุมมองเรื่องการแสวงหาความเท่าเทียมกับเพศชายต่างจากอดีตที่ผู้หญิงญี่ปุ่นมักจะเป็นหลังบ้านทำหน้าที่ดูแลสามีและลูก

เมืองหลวงจึงถือเป็นพื้นที่ที่โยะมิโกะตัวละครเอกหญิงใช้เป็นบันไดในการแสวงหาชีวิตเสรี ทั้งด้านการศึกษาวรรณกรรมที่ช่วงเวลานั้นยังไม่ยอมรับให้ผู้หญิงได้เข้ามาสัมผัสกับวรรณกรรมมากนัก ด้านการใช้ชีวิตกับคนรักอย่างอิสระโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมปกครองของโทะกิโอะ รวมถึงการประกอบอาชีพเคียงคู่กับผู้ชาย

3. บ้านเกิด: พื้นที่แห่งการยอมจำนนของโยะมิโกะ

แม้โทะกิโอะจะรู้สึกพิเศษกับโยะมิโกะเกินกว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยพันธะหน้าที่ทางสังคมที่โทะกิโอะนั้นเป็นหัวหน้าครอบครัวมีภรรยาและลูกที่ต้องดูแล อีกทั้งเขายังอยู่ในฐานะผู้ปกครองดูแลโยะมิโกะแทนพ่อแม่จึงไม่อาจทำตามใจปรารถนาได้ ในนวนิยายกล่าวถึงความเศร้าของโทะกิโอะซ้ำ ๆ หลายครั้ง ซึ่งแสดงถึงความรักที่ไม่สมหวังของเขา และเมื่อโทะกิโอะไม่อาจทำให้โยะมิโกะเปลี่ยนใจเลิกคบหากับพระนางคนรักได้ โทะกิโอะจึงใช้อำนาจในฐานะที่เป็นผู้ปกครองเรียกพระนางให้มาพบที่บ้านและขอให้เขาตัดสินใจเลือกระหว่างการกลับเกียวโตหรือไม่ก็กลับบ้านเกิดไป ปรากฏบทสนทนาของทั้ง 3 คน ดังต่อไปนี้

「二人一緒に東京に居ることはできんですか？」

「それはできん。監督上できん。二人の将来のためにもできん」

「それでは田舎に埋れてもようおます！」

「いいえ、わたしが帰ります、」と芳子も涙に声を震わして、

「わたしは女……女です……あなたさえ成功してくだされば、わたしは田舎に埋れても構やしません、わたしが帰ります。」

(田山花袋, 1993, p. 69)

ทะนะกะ “เราสองคนอยู่ที่โตเกียวด้วยกันไม่ได้หรือครับ”
 โทะกิโอะ “ไม่ได้ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง และเพื่ออนาคตของเธอทั้งสองคน”
 ทะนะกะ “ถ้าอย่างนั้นผมจะกลับบ้านเกิดเอง”
 โยะมิโกะ “ไม่ต้องหรอก ฉันจะกลับเอง” โยะมิโกะเสียงสั่นเครือทั้งน้ำตา
 “ก็ฉันเป็น...เป็นผู้หญิง ถ้าเพียงแต่เธอจะทำมันให้สำเร็จ ฉันกลับไปอยู่บ้านก็ได้
 ฉันจะเป็นคนกลับเอง”

หลังจากนั้นโทะกิโอะจึงได้แจ้งเรื่องที่ทั้งสองคนคบหากันให้พ่อแม่โยะมิโกะรู้ พ่อของเธอจึงเดินทางมารับตัวเธอกลับบ้านเกิดที่นิมิมะชิไป

การปฏิรูปเมจิที่แม้จะเป็นการรับเอาอารยธรรมวิทยาการความก้าวหน้าต่าง ๆ จากตะวันตกเข้ามาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่แท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแต่เพียงเปลือกนอก ทศนคติของผู้ชายที่มีต่อบทบาทหน้าที่และสถานภาพของผู้หญิงกลับไม่ได้ยอมรับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อิทธิพลความเชื่อเรื่องภรรยาที่ดีมารดาที่ฉลาดที่มีบทบาทในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตยังคงส่งต่อมาถึงสมัยเมจิ ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงจะต้องเป็นภรรยาที่ดีว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังสามี รวมทั้งเป็นมารดาที่ฉลาดสามารถอบรมเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดีนั้นเป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้หญิงลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมกับฝ่ายชาย ผู้หญิงจึงไม่ได้รับการยอมรับให้มีบทบาทใดนอกเหนือไปจากการทำหน้าที่ของภรรยาและแม่เท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ต่างไปจากทัศนคติของโทะกิโอะที่เขาพยายามเขียนถึงโยะมิโกะในจดหมายตั้งแต่แรกก่อนที่เขาจะยอมรับเธอเป็นลูกศิษย์ มีใจความว่า

返事を書いたのは、例の工場の二階の室で、その日は毎日の課業の地理を二枚書いてよして、長い数尺に余る手紙を芳子に送った。その手紙には女の身として文学に携わることの不心得、女は生理的に母たるの義務を尽さなければならぬ理由、処女にして文学者たるの危険などを縷々として説いて、幾らか罵倒的文辞をも陳べて、これならもう愛想をつかしてあきらめてしまうであろうと時雄は思って微笑した。

(田山花袋, 1993, p. 11)

“เขาเขียนจดหมายตอบเธอที่ห้องบนชั้นสองของโรงงาน วันนั้นเขาหยุดงานเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ที่เขาทำประจำทุกวันหลังจากเขียนไปได้ 2 แผ่น และเขียนตอบเธอกลับอย่างยืดยาว ในจดหมายนั้นอธิบายหลายอย่าง เช่น ความไม่เหมาะสมที่ผู้หญิงจะมาข้องเกี่ยวกับงานวรรณกรรม เหตุผลความจำเป็นที่ผู้หญิงต้องทำหน้าที่เป็นแม่ อันตรายของหญิงสาวโสเภณีที่จะมาเป็นนักเขียน โทะกิโอะอึดเมื่อคิดว่าข้อความที่หยาบคายเช่นนี้จะทำให้เธอล้มเลิกความตั้งใจได้”

จากบทสนทนานระหว่างโทะกิโอะ ทะนะกะ และโยะมิโกะข้างต้น พบว่า โยะมิโกะเลือกที่จะกลับบ้านเกิดไปด้วยความจำใจ เธอได้กล่าวด้วยความจำนนว่าเพราะตนเองนั้นเป็นผู้หญิงจึงต้องยอมเป็นฝ่ายจากไปเพื่อหวังให้ชายคนรักได้ทำตามความฝันต่อ คำพูดดังกล่าวสะท้อนว่าบ้านเกิดได้กลายเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงการยอมจำนนต่อ

การพยายามจะออกจากกรอบแนวคิดเดิมของสังคมที่จำกัดขอบเขตและบทบาทของผู้หญิง รวมทั้งการยอมจำนนต่อระบบปิตาธิปไตย หรืออีกนัยหนึ่งคือการยอมรับอำนาจของผู้ปกครองให้เป็นใหญ่เหนือกว่าผู้อยู่ใต้การปกครอง

4. ห้องนอน: พื้นที่แห่งความทรงจำ การทวนทออดีตและความปรารถนาทางกามารมณ์

ฉากสุดท้ายของนวนิยายเรื่องนี้เกิดขึ้นที่ห้องนอน ภายหลังจากที่โยะมิโกะกลับบ้านเกิดไปแล้ว ความเหงาทวนกลับมาเยือนโยะมิโกะอีกครั้ง เขารู้สึกเหมือนชีวิตย้อนกลับไปเมื่อ 3 ปีที่แล้ว เมื่อความรู้สึกคิดถึงโยะมิโกะได้ถั่งโถมเข้ามา โทะกิโอะจึงขึ้นไปยังห้องที่โยะมิโกะเคยพักอยู่บนชั้น 2 ของบ้าน ห้องนอนในทางรูปธรรมนั้นเป็นสถานที่เพื่อพักผ่อนส่วนตัว แต่สำหรับโยะมิโกะแล้วห้องนอนของโยะมิโกะนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่แห่งความทรงจำของเขา

สละโรจน์ กิตติมหาเจริญ (2554, หน้า 320) แสดงทัศนะว่าในการศึกษาเรื่องพื้นที่นั้นประเด็นหนึ่งที่สำคัญและไม่อาจละเลยที่จะกล่าวถึงได้ก็คือ การสร้างความทรงจำจากพื้นที่ที่ตัวละครเคยมีประสบการณ์หรือมีความทรงจำร่วมกัน ความทรงจำนี้นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อตัวละครเพราะนอกจากจะเป็นการรื้อฟื้นความรู้สึกแล้วยังเป็นการรื้อฟื้นความโหยหาเหตุการณ์ในอดีตที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่องดังปรากฏในข้อความที่บรรยายว่า

別れた後そのままにして置いた二階に上った。懐かしさ、恋しさの余り、微かに残ったその人の面影をしのぼうと思ったのである。武蔵野の寒い風の盛に吹く日で、裏の古樹には潮の鳴るような音がすさまじく聞えた。別れた日のように東の窓の雨戸を一枚明けると、光線は流るるように射し込んだ。机、本箱、びん、紅皿、依然として元のままで、恋しい人はいつものように学校に行っているのではないかと思われる。時雄は机の抽斗を明けて見た。古い油の染みたりボンがその中に捨ててあった。時雄はそれを取って匂いをかいだ。しばらくして立ち上がって襖を明けて見た。大きな柳行李が三箇細引で送るばかりにからがってあって、その向うに、芳子が常に用いていた蒲団——萌黄唐草の敷蒲団と、線の厚く入った同じ模様の夜着とが重ねられてあった。時雄はそれを引出した。女のなつかしい油のにおいと汗のにおいとが言いも知らず時雄の胸をときめかした。夜着の襟のビロードの際立って汚れているのに顔を押し付けて、心のゆくばかりなつかしい女のにおいをかいだ。性慾と悲哀と絶望とがたちまち時雄の胸を襲った。時雄はその蒲団を敷き、夜着をかけ、冷めたい汚れたビロードの襟に顔を埋めて泣いた。薄暗い一室、戸外には風が吹き暴れていた。

(田山花袋, 1993, pp. 83 - 84)

“เขาขึ้นไปบนชั้น 2 ทุกสิ่งยังคงอยู่เหมือนเดิมตั้งแต่เธอจากไป ด้วยความคิดถึง ความโหยหาที่ถาโถม เขาจึงอยากจรรวาลึกถึงความหลังกับสิ่งของที่เธอทิ้งเอาไว้ วันนั้นสายลมหนาวจากมูเซมิโนะพัดมา เสียงดังคำรามน่ากลัวราวกับเสียงทะเลจากต้นไม้อ่าแก่หลังบ้าน เมื่อเปิดหน้าต่างกันฝนบานหนึ่งทางทิศตะวันออก แสงก็สาดส่องเข้ามาเช่นเดียวกับวันที่เธอจากไป โตะะ ตูหนังสือ ขวดน้ำ ถาดใส่ลิปสติก ทุกอย่างยังคงอยู่เหมือนเดิมไม่ต่างไปจากทุกวันที่เธอไปโรงเรียน โทะกิโอะลองเปิดลิ้นชักโต๊ะดูก็พบว่า มีริบบิ้นที่เปียกน้ำมันไผ่ผสมเก่า ๆ ฤกษ์ที่อยู่ภายใน โทะกิโอะหยิบริบบิ้นออกมาสูดดมกลิ่น สักพักหนึ่งเขาลุกขึ้นยืน และเปิดประตูเลื่อน กระเป๋าเดินทางसानโบใหญ่ 3 ใบมัดด้วยเชือกนั้นถูกวางรอการนำส่ง อีกด้านหนึ่งมีฟูกที่นอนที่โยะมิโกะเคยใช้ ซึ่งเป็นฟูกมีลวดลายคะระะซุซึเซียวอ่อนและผ้าห่มนวมหนาหลายเตียงกันวางซ้อนทับกันอยู่ โทะกิโอะดึงฟูกออกมา กลิ่นน้ำมันและกลิ่นเหงื่อของหญิงสาวที่เขาฉลิลา

ทำให้ตื่นเต้นเกินกว่าจะบรรยาย แม้คอของผ้าห่มนวมจะเปราะเปื้อน แต่โทะกิโอะก็ซุกหน้าลงไปสุดตมกลืนของหญิงคนที่เขาถวิลหา ความปรารถนา ความเศร้าโศก ความสิ้นหวังถาโถมเข้ามาในทันที โทะกิโอะปุกพูกที่นอนวางผ้าห่มนวมและฝังหน้าลงไปยังคอผ้าห่มนวมที่ยืนเยียบพลางรำไรรำในท้องสลับ แต่ด้านนอกสายลมยังคงพัดกระหน่ำ

จากข้อความที่กล่าวว่า “เขาจึงอยากจะมารำลึกถึงความหลังกับสิ่งของที่เธอทิ้งเอาไว้” แสดงให้เห็นถึงความพยายามของโทะกิโอะที่จะรื้อฟื้นอดีตวันที่โยะมิโกะเคยอยู่ โทะกิโอะรำลึกจากสัมผัสในมิติต่าง ๆ ทั้งจากการมอง การสูดดมกลิ่น และการสัมผัสสิ่งที่โทะกิโอะมองเห็นนั้นมีทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ แสงที่สาดส่องเข้ามาในห้องยามเมื่อเปิดหน้าต่างทำให้หวนรำลึกถึงวันที่โยะมิโกะจากไป และสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทุกอย่างยังคงอยู่เหมือนเดิมทำให้หวนคิดถึงวันที่โยะมิโกะเคยอยู่ การสูดดมกลิ่นน้ำมันใส่ผมและการสัมผัสกับรับบี้นที่โยะมิโกะเคยใช้ผูกผม รวมทั้งพูกที่นอนและผ้าห่มนวมที่โยะมิโกะเคยใช้นอนจนทำให้มีกลิ่นกายติดอยู่ลวนทำให้รำลึกถึงผู้เป็นเจ้าของ ในข้อความข้างต้นยังพบว่า คะตะอิใช้คำที่เกี่ยวกับการจากไปของโยะมิโกะหลายครั้งนั้นอาจเป็นการตอกย้ำว่าพื้นที่แห่งนี้จะไม่ได้เป็นแค่ห้องนอนธรรมดา หากแต่จะกลายเป็นพื้นที่แห่งอดีตและพื้นที่แห่งความทรงจำของโทะกิโอะอย่างมากมาย ทั้งความทรงจำที่เป็นความรู้สึกเจ็บปวดเมื่อหญิงที่เขารักต้องจากไป ความทรงจำทางกายในรูปลักษณะของโยะมิโกะที่เขาถวิลหา ขณะเดียวกันการสูดดมกลิ่นและการฝังหน้าลงไปในพูกที่โยะมิโกะเคยนอนนั้นยังแสดงให้เห็นว่ากะตะอิใช้ที่นอนเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งโดยปกติมนุษย์ไม่เพียงแต่ใช้ที่นอนเพื่อการนอนหลับ หากยังใช้เป็นพื้นที่เพื่อการหลับนอน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเพื่อการมีสัมพันธ์ทางเพศ ห้องนอนในที่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าสัมพันธ์กับแก่นเรื่องที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงพื้นที่แห่งความปรารถนาทางกามารมณ์ที่ซ่อนอยู่ในภายในใจของโทะกิโอะ

สรุป

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายเชิงพื้นที่ในนวนิยายเรื่องพุตนจำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ บ้าน เมืองหลวง บ้านเกิดและห้องนอน ผลการศึกษาพบว่า บ้านแสดงความหมายของพื้นที่แห่งการเปลี่ยนแปลงจากชีวิตที่จำเจ เปลี่ยวเหงาของโทะกิโอะให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งซึ่งเกิดจากโยะมิโกะลูกศิษย์สาวที่ก้าวเข้ามาอยู่ร่วมชายคาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของภาพผู้หญิงในสมัยเมจิ ส่วนเมืองหลวงแสดงความหมายของพื้นที่แห่งการแสวงหาชีวิตเสรีของโยะมิโกะ สะท้อนแนวคิดสภาพสังคมในสมัยเมจิว่า ผู้คนต่างพยายามเปลี่ยนแปลงและแสวงหาเสรีภาพของตนเอง การเดินทางมุ่งเข้าสู่เมืองเพื่อตามหาความฝัน เพื่อชีวิตใหม่และเพื่อความเท่าเทียมกับเพศชาย แต่แท้ที่จริงสังคมกลับยังไม่ได้ยอมรับให้ผู้หญิงมีความเสมอภาคเท่ากับผู้ชายอย่างแท้จริง ท้ายที่สุดบ้านเกิดจึงเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงการยอมจำนนต่อแนวคิดเรื่องปิตาธิปไตยที่จำกัดเสรีภาพของผู้หญิงให้ทำหน้าที่เป็นเพียงภรรยาที่ดีและแม่ที่ฉลาด ขณะที่ห้องนอนไม่เพียงแต่จะสะท้อนว่าเป็นพื้นที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนาทางกามารมณ์ แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำและการหวนหาอดีตที่ไม่มีวันกลับคืนมาของโทะกิโอะอีกด้วย

หากพิจารณาถึงขนาดของพื้นที่ทั้ง 4 ที่นำมาศึกษาจะพบพื้นที่ 2 ขนาดคือ พื้นที่ส่วนตัว ซึ่งประกอบไปด้วย บ้าน บ้านเกิด และห้องนอน กับพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ เมืองหลวง โทะกิโอะได้แสดงท่าทีต่อบ้านของตนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวว่าเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับลูกศิษย์สาว โทะกิโอะจึงรับให้โยะมิโกะเข้ามาพักอยู่ในบ้าน อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนตัวของคน ๆ หนึ่งอาจไม่ได้เป็นพื้นที่ส่วนตัวสำหรับอีกคน ดังจะเห็นได้จากกรณีที่โยะมิโกะออกจากบ้านโทะกิโอะ

ไปสร้างพื้นที่ส่วนตัวแห่งใหม่กับชายคนรักในเมืองหลวง ในทางกลับกันเมื่อโยะมิโกะออกจากบ้านของโทะกิโอะ ไปอยู่พื้นที่นอกเหนือการควบคุมของตน เขาก็มีท่าทีต่อพื้นที่สาธารณะเช่นเมืองหลวงว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัย สำหรับโยะมิโกะ ในมุมมองของโทะกิโอะนั้นการให้โยะมิโกะกลับบ้านเกิดไปจึงถือเป็นการให้โยะมิโกะกลับคืนสู่พื้นที่ แห่งความปลอดภัยสำหรับเธอเองอีกครั้ง

“พื้นที่” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องฟูตุนจึงไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น หากยังสอดแทรก ความหมายรวมทั้งแนวคิดต่าง ๆ ของผู้คนในสังคม การที่นวนิยายเรื่องฟูตุนได้สะท้อนให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่าง ความต้องการแสวงหาเสรีภาพของปัจเจกชนกับพันธะหน้าที่ทางสังคมโดยจำลองเหตุการณ์จากชีวิตจริงของตนเอง รวมทั้งการเขียนถึงธรรมชาติฝ่ายต่ำในกมลสันดานของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้ ส่งผลให้คะตะอิมิมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง และเรื่องฟูตุนได้กลายเป็นต้นแบบจุดกำเนิดของนวนิยายแนวธรรมชาตินิยมที่เขียน จากเรื่องราวของตัวเองที่เรียกว่า “นิโอมะเซทซุ” หรือ “I-Novel”

เอกสารอ้างอิง

- เดือนเต็ม กฤษดาธารนนท์. (2558). **นวนิยายญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะนุช วิริยะนวัตร์. (2549, มกราคม - มิถุนายน). ภาพผู้หญิงที่สะท้อนในงานเขียนสมัยเมจิ. **วารสารศิลปศาสตร์**, 6(1), 196 - 228.
- สหัสโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2554). “พื้นที่” ในเรื่องสั้นดรชนินางของอิงอร. **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ “ภาษา วรรณคดีไทย และการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ: การเรียนรู้และสร้างสรรค์ จากสังคมไทยสู่สังคมโลก** (หน้า 310 – 324). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). อ่านเมืองเรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์และภาพแทนของพื้นที่. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2551). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2541). **มิตสถานที่ในนวนิยายของฟร็องซัวส์ โมริแยค**. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 生駒夏美. (2012, March). 田山花袋『布団』にみる日本の近代化とジェンダー. **ジェンダー & セクシュアリティ. 国際基督教大学ジェンダー研究センター ジャーナル**, 7, 5 - 36.
- 小谷野 敦. (2008, September). 岡田美知代と花袋「蒲団」について. **日本研究**, 38, 297 - 313.
- 田山花袋. (1993). **『布団・一平卒』**. 東京: 岩波書店.
- Jian Y. (2018, August). Ethical Anguish, Ethical Conflict and Ethical Choice: An Exploration of Futon from the Perspective of Ethical Literary Criticism. **Interlitteraria**, 23(1), 82 - 88.